

УДК 711.436

Кузьменко Т.Ю.,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ПРІОРИТЕТНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ-СУПУТНИКІВ В ПРИМІСЬКИХ ЗОНАХ ВЕЛИКИХ МІСТ

Проведено аналіз міграційних трудових процесів, демографічної структури зайнятості та їх впливу на функціонально-планувальну структуру сільських поселень приміської зони м. Полтави. Виявлено відмінності та особливості міграційних потоків в окремих частинах приміської зони, визначено підходи до прогнозування функціональної спеціалізації сільських поселень -супутників.

Ключові слова: міграційні трудові процеси, структура зайнятості, приміські сільські поселення, приміська зона, функціонально-планувальна структура, функціональна спеціалізація, поселення-супутник.

Постановка проблеми. В умовах трансформації суспільних та виробничих відносин, значного зменшення об'єктів працевлаштування, появи різних форм власності, соціального розмежування сільського населення функціонально-планувальна структура приміських сільських поселень набуває певних змін. Відомо, що міграційні особливості є визначальними в соціально-економічному розвитку поселень приміських зон [1-3, 6-10]. Приміські сільські поселення мають свої особливості: соціально-економічні, міграційні, демографічні тощо. Ступінь впливу цих факторів на трансформацію функціонально-планувальної структури приміських сільських поселень (ПСП) виявляється різним в окремих поселеннях приміської зони, відповідно з її територіальним зонуванням.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Дослідженням міграційних маятникових процесів присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних фахівців Гольца Г.А., Заковоротньої Т.А., Ільїної С.Л., Крамара М.С., Мельника З.В., Мерлена П., Стасяка А., Тимчука М.Ф., Христюка М.Н. і багато інших вчених та архітекторів. Проте переважна більшість досліджень були проведені в минулому столітті і не виявляють особливості сучасних міграційних процесів та їх вплив на планувальну структуру і функціональну спеціалізацію сільських поселень в зоні впливу великих міст. Наразі, значно збільшилась питома вага безробітного населення працездатного віку, що є певним чинником для

розвитку виробництва, бізнесу, туристичної інфраструктури в сільській місцевості.

Мета роботи полягає у виявленні міграційних факторів розвитку приміських сільських поселень, їх аналіз, виявлення певних типів сільських поселень за зайнятістю, пошук підходів до прогнозування розвитку ПСП в залежності від зонування приміської зони (ПЗ) та пріоритетних факторів для формування поселень-супутників.

Виклад основного матеріалу. Демографічні й міграційні процеси, структура зайнятості сільського населення, відстань до міста, характер планувальної структури поселення є певними пріоритетами для прогнозування стратегії розвитку приміських сільських поселень (ПСП) саме як поселень-супутників великих міст.

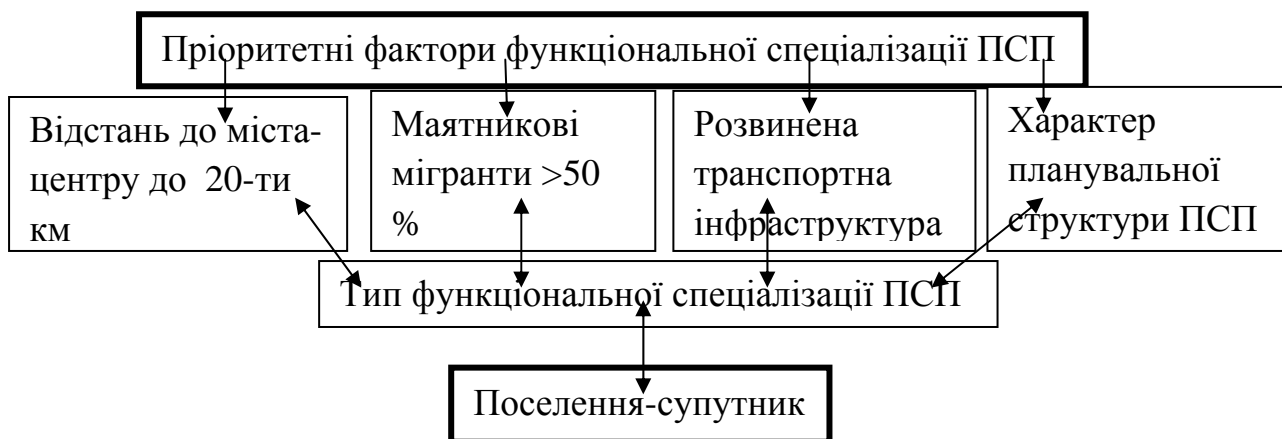

Рис. 1. Схема пріоритетних факторів для поселень-супутників

В Полтавському районі станом на 2005р. 148 сільських поселень. З них 94 (63%) – у внутрішньому поясі приміської зони (ПЗ) м. Полтави, що становить в радіальному окресленні 20 км. Таким чином, більшість сільських поселень Полтавського району знаходиться у внутрішньому поясі і за наявності відповідних факторів потенційно можуть бути поселеннями-супутниками. Кількісний аналіз поселень за відстанню до міста-центру виявив наступну структуру: на відстані 5-7 км знаходиться 13 СП, 10-14 км – 25, 15-17 км – 22, і 18-20км – 34 сільських поселення. Звичайно, відстань до міста-центру не може бути визначальним фактором, тому доцільно проаналізувати працездатне населення за структурою зайнятості: загальна кількість працездатного населення, частка працездатного населення, що працює у місті-центрі, кількість безробітного населення тощо. Із загальної кількості СП 20-ти кілометрової зони виділяємо групу середніх і великих сіл із людністю більше 200 чол., що за гіпотезою можуть бути поселеннями-супутниками за наявності кількості

працюючих у місті-центрі, що переважає 50% від працездатного населення. Таких поселень виявилось 40. Частина цих сільських поселень може бути виробничими за наявності відповідних пріоритетних факторів, перш за все, вільних трудових ресурсів. Ці пріоритетні фактори були досліджені нами в роботі [5]. Виходячи з того, що значна частина працездатного населення (більше 50 %) цих ПСП здійснює щоденні міграційні поїздки в місто Полтаву, доцільними будуть нові виробничі структури несільськогосподарського призначення: сфери послуг, переробки аграрної продукції, виробництва товарів широкого вжитку тощо. Проте, виробничу спеціалізацію в поселеннях доцільно розвивати лише за наявності вільних трудових ресурсів не менше 20 чол. для невеликих підприємств та установ, 50-200 - для більш значних. В кожному конкретному випадку необхідно детально розглянути всі фактори, вибрати з них пріоритетні, оцінити їх за певною шкалою балів для альтернативних варіантів розвитку (типів ПСП): рекреаційного, виробничого чи поселення-супутника. В умовах приміської зони м. Полтави доцільно припустити формування поселень-супутників переважно в найближньому оточенні міста – 5-10 км (27 ПСП). З них малих сільських поселень з людністю до 50 осіб - 3, з людністю 100-150 осіб – 3, з людністю 200-500 – 8 ПСП, великих поселень з людністю 600-1000 осіб – 9, з людністю більше 1000 осіб – 4 ПСП. Для формування поселень-супутників м. Полтави переважне значення мають сільські поселення останніх двох позицій, всього їх 14: Біологічне, Великий Тростянець, Гора, Горбанівка, Зінці, Макухівка, Мильці, Нижні Млини, Розсошенці, Супрунівка, Терентіївка, Щербані. З названих ПСП територіально межують з м. Полтавою сс. Горбанівка, Нижні Млини, Розсошенці, Щербані, Патлаївка; при цьому, відстань від центру міста до них становить 5-7 км, що приблизно відповідає відстані до віддалених районів міста. Сельбищна забудова цих поселень лише частково представлена багатоквартирними житловими будинками секційного типу, найбільша частка її в с. Розсошенці, що має, проте, тенденцію до розвитку. Житлові будинки секційного типу розміщені переважно вздовж головної вулиці, що одночасно є виїздом з міста – автомагістралі I категорії Київ-Харків. На даний час землі сільськогосподарського призначення, що примикали до траси повністю розпайовані, на околиці села частина цих земель викуплена у власників сільською Радою з метою розміщення на них 9-ти поверхових житлових будинків. В найближчий час планується розширення території сільської ради за рахунок відведення під житлове будівництво бувших сільськогосподарських земель (приблизно 20 га), що розміщені між містом та селами Розсошенці і Щербані. Таким чином, цю територію як суміжну доцільно формувати житловою забудовою змішаного типу: ближче до міста – 7-9-ти поверховою,

серединні зони – 3-5 поверхів і околиці, що межують із садибною забудовою сільського типу, відповідно, 2-3-поверховою котеджного типу.

Нижче в таблиці подано характеристику ПСП, що межують з м. Полтавою.

Таблиця 1.

Характеристика ПСП (людністю 600 і більше осіб), що межують з м. Полтавою

№ № За /п	Назва ПСП	Відстань до міста	Людність, осіб, в т.ч.				Виробництво в межах ПСП	Земельний запас, га		
			всього	В т.ч. у працездатному віці				всього	В межах ПСП	
				Працюють. всього	В т.ч. у місті	Не працюють			Під нове житлове буд.	Під пасовища і вигони
1	Біологічне	9	705	205	179	98	-	0	0	7
2	Гожули	6	2945	1145	1025	474	-	108	3	59
3	Гора	4	722	216	200	223	-	0	0	0
4	Горбанівка	4	758	250	248	306	-	0	0	0
5	Зінці	8	782	199	180	235	-	0	0	46
6	Макухівка	10	775	244	234	173	-	0	0	0
7	Мильці	7	657	238	128	144	2 с/г	30	0	29
8	Н. Млині	5	670	306	288	306	-	0	0	0
9	Кротенки	10	967	285	225	21	1 с/г	0	0	35
10	Розсошенці	3	6484	2183	1838	1423	4 не-с/г	0	0	14
11	Супрунівка	8	3910	1640	1271	919	5 с/г	43	85	34
12	В. Тростянець	11	1104	398	283	343	3 с/г	0	0	0
13	Терентіївка	10	696	217	211	217	-	0	0	1
14	Щербані	2	1988	971	912	329	1 с/г	0	0	30

Висновки. Таким чином, дослідження виявили, що переважна більшість працюючого населення цих поселень здійснює щоденні міграційні трудові поїздки в м. Полтаву (від 54% у с. Мильці до 99% у с. Горбанівка). В усіх поселеннях є також вільні трудові ресурси (від 21 до 1423 осіб), що дає можливість організації підприємств різних форм власності і спрямування. Шість ПСП, що становить близько 35% від загальної кількості не мають земельного резерву та вільних територій для організації нових виробничих потужностей. Як зазначено в роботі [5], наявність земельного резерву є одним з пріоритетних факторів формування виробничих поселень. Тому сс. Гора,

Горбанівка, Макухівка, Н. Млини, В. Тростянець, Терентіївка, в яких відсутні вільні території, можуть бути переважно поселеннями-супутниками. До цього списку слід додати с. Розсошенці, що певним чином є продовженням самого міста, як зазначено вище та виходячи з об'єктивних причин його розвитку.

Література

1. Гольц Г.А. Транспорт и расселение / Г.А. Гольц. – М.: Наука, 1981. – 248 с.
2. Заковоротная Т.А. Особенности планировки и застройки сельских поселений в системе расселения / Т.А. Заковоротная // Архитектурно-планировочная организация сельских населенных пунктов. – Куйбышев, – 1988. – С. 41-48.
3. Ильина С.Л. Прогноз показателей миграции и естественного движения населения Куйбышевской области / С.Л. Ильина // Вопросы архитектуры сельских населенных мест. – Куйбышев, 1987. – С. 172-177.
4. Кузьменко Т.Ю. Про вплив транспортних факторів та міграційних процесів на формування приміських сільських поселень / Т.Ю. Кузьменко // Дизайн, архітектура, образотворче мистецтво. – 2011. - № 8. – С. 77-80.
5. Кузьменко Т.Ю. Підходи до виявлення пріоритетних факторів функціональної спеціалізації сільських поселень приміської зони м. Полтави / Т.Ю. Кузьменко // Містобудування та територіальне планування. – 2011. - № 39. – С. 244-250.
6. Мельник З.В. Роль основных факторов в развитии маятниковой миграции / З.В. Мельник // Планировка, застройка и благоустройство сел Украинской ССР. 1978. – № 1. – С. 22-27.
7. Мерлен П. Город. Количественные методы изучения / П. Мерлен. Под ред. Ю. В. Медведкова. – М. : Прогресс, 1977. – 257 с.
8. Стасяк А. Анализ обусловленности и последствий миграции из села в город в Польше / А. Стасяк // Миграция и урбанизация населения (на материалах Украины и Польши). – К.: Наукова думка. – 1992. – С. 4-18.
9. Тимчук Н.Ф., Мельник З.В. Прогнозирование трудовой маятниковой миграции населения (на примере Украинской ССР) / Н. Тимчук, З. Мельник // Планировка, застройка и благоустройство сел Украинской ССР. 1980. - № 3. – С.16-21.
10. Христюк Н.М., Крамар М.С. Проектирование транспортных систем в районной планировке / Н. Христюк., М. Крамар – К.: Будівельник, 1983. – 72 с.

Аннотация

Проведен анализ миграционных трудовых процессов, демографической структуры занятости и влияние их на функционально-планировочную структуру сельских поселений пригородной зоны г. Полтавы. Выявлены отличия и особенности миграционных потоков в отдельных частях пригородной зоны, определены подходы к прогнозированию функциональной специализации сельских поселений-спутников.

Ключевые слова: миграционные трудовые процессы, структура занятости, пригородные сельские поселения, пригородная зона, функционально-планировочная структура, функциональная специализация, поселение-спутник.

Annotation

It was conducted of migration ergonomics and demographic structure of employment and their influence on functional planning structure of rural towns of Poltava's suburb. It was discovered differences and characteristics of outflows in separate parts of suburban zone and it was defined approaches to forecasting of functional specialization of rural satellite-towns.

Content words: migration ergonomics, structure of employment, rural towns of suburb, suburban zone, functional planning structure, functional specialization, satellite-towns.